

Co je to *distribovaná morfologie*?

DM = generativní teorie vnitřní struktury slova

Co tvoří vnitřní strukturu slova?

vnitřní struktura slova ≠ počet písmen, počet fonémů, ...

vnitřní struktura slova = jeho gramatickosémantické rysy, jimž odpovídá určitá část jeho formy: morfosyntaktická a morfonologická struktura

Konsekvence: slovo se v syntaxi chová tak a tak, protože má takovou a takovou morfosyntaktickou strukturu → ze syntaktického chování lze rekonstruovat strukturu slova, a vice versa, chování slova je determinováno jeho strukturou

(1)

Já se holím.

Ty se holíš.

On se holí.

Ona se holí.

My se holíme.

Holím se.

Holíš se.

(2)

I shave myself.

*You shave myself.

*He shaves myself.

*She shaves myself.

*We shave myself.

(3)

You shave yourself.

He shaves himself.

She shaves herself.

We shave ourselves.

Klíčová otázka: Jaký je vztah mezi morfosyntaktickou a morfonologickou strukturou? Jaká část formy slova odpovídá jaké části jeho gramatického významu?

Morfém: strukturalismus vs. DM

1. strukturalismus: vnitřní struktura slova = řetězec morfémů

morfém = Saussurovský znak (minimální znak) → **kombinace forma a význam**

základní jednotka struktury = morfém

srov. Erhart (1984:70): „Z bilaterální povahy morfému (= znaku) vyplývá možnost samostatného zkoumání jeho jedné nebo druhé složky. Izolovaný obsah („označované“)

lexikálních morfémů se nazývá sémém (S), gramatických morfémů gramém (G); izolovaná forma („označující“) se nazývá morfon (M).“

(4)
síl+a

2 morfémy: kořen + koncovka

morfologická struktura: /si:l/+/a/

morfosyntaktická struktura: sémém: ‚síl‘, gramémy: N, fem., Nom, Sg

→ část gramémů je součástí kořene, část součástí koncovky

(5)

/si:l/	+	/a/
‚síl‘, {[N], [Fem]}	+	{[Nom], [Sg]}

→ sloučením dvou minimálních jazykových znaků vznikl komplexní znak, jeden ze tvarů jména *síla*

2. DM: morfosyntaktická str. = hierarchicky uspořádané gramatické rysy

morfologická str. = fonologická realizace těchto rysů

→ význam a forma morfému (v tradičním slova smyslu) jsou do struktury slova

distribučně odděleně, v odlišných modulech gramatiky, proto *distribučně oddělená* morfologie

morfosyntaktická struktura je derivována v syntaxi, morfologická struktura v morfologickém komponentu

DM je **realizační morfologická teorie** – formy nepřidávají žádný význam, jen formálně realizují určité části morfosyntaktické struktury

základní jednotky struktury = **kořeny a abstraktní morfémy**

(6) Embick, Noyer (2004:5)

Abstract Morphemes: These are composed exclusively of non-phonetic features, such as [Past] or [pl].

Roots: These include items such as $\sqrt{\text{CAT}}$, $\sqrt{\text{OX}}$, or $\sqrt{\text{SIT}}$, which are sequences of complexes of phonological features, along with, in some cases, non-phonological diacritic features. As a working hypothesis, we assume that the Roots do not contain or possess grammatical (syntactico-semantic) features.

Whereas the features that make up abstract morphemes are universal, Roots are language-specific combinations of sound and meaning. In other words, Roots are open-class, and new Roots can be added to an individual's grammar at any time.

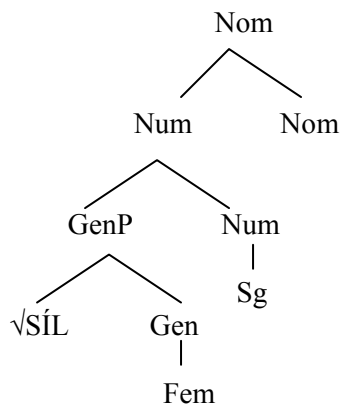
kořeny samy o sobě nemají žádné gramatické rysy (s výjimkou deklinačních, tzv. *diacritic features*)

→ to, zda nějaký kořen vyjde z derivace jako jméno (*síla*), adjektivum (*silný*) nebo jako sloveso

(*sílit*), závisí na tom, v jaké struktuře se objeví

(viz výše: struktura determinuje gramatické vlastnosti slova)

(7) Morfosyntaktická struktura jména *síla*

Struktura nad kořenem $\sqrt{SÍL}$: rod [Gen], nad ním číslo [Num], nad ním pád, determinují jeho kategorii: jméno.

Morfosyntaktická struktura se skládá ze 4 terminálních uzlů: \sqrt{ROOT} , Fem, Sg, Nom.

(8) Derivace morfonologické struktury jména *síla*

$[\sqrt{SÍL}, \text{Fem}] \leftrightarrow /si:l/$

$[\text{Sg}, \text{Nom}] \leftrightarrow /a/$

V morfológickém komponentu jsou uloženy formy (tzv. *Vocabulary Items*), které mají specifikováno, kam mohou být vloženy do morfosyntaktické struktury.

Konsekvence:

- hierarchie rysů a jejich realizace

→ neexistuje morfológická forma, která by realizovala rod a pád, aniž by zároveň realizovala číslo (9a), pořadí afixů je determinováno morfosyntaktickou strukturou (9b)

(9a)

*[[kořen, Fem, Nom]afix, Sg]

(9b)

*[[[kořen]afix, Sg, Nom]afix, Fem]

*těž+a+b

→ rod je závislý na čísle → jestliže má jazyk kategorii rodu, pak má i kategorii čísla

Jestliže nějaký rys X implikuje přítomnost jiného rysu Y, pak je X hierarchicky níž než rys Y, je jím dominován.

Přítomnost rodu implikuje přítomnost čísla → rod je závislý na čísle

Příklad:

- shoda na adjektivu v rodě implikuje shodu v čísle (10a), ale ne vice versa (10b)

(10a)

starý [Masc,Sg] muž [Masc,Sg]

*staří [Masc,Pl] muž [Masc,Sg]

(10b)

pitomec [Masc,Sg] starý [Masc,Sg]

pitomec [Masc,Sg] stará [Fem,Sg]

→ formy mohou realizovat jednotlivé rysy nebo jejich konfigurace:

ideální případ: každý z terminálních uzlů je realizován zvlášť, specifickou formou

(11a) finština – číslo a pád se realizují samostatně

talo-ssa

,dům-inessiv‘

talo-i-ssa

,dům-pl-inessiv‘

[Inessiv] ↔ ssa

[Pl] ↔ i

[Sg] ↔ ∅

(11b) čeština – číslo a pád se realizují 1 formou (pádová koncovka, tzv. kumulativní morfém)

dom-ě

dom-ech

[Loc,Sg] ↔ ě

[Loc,Pl] ↔ ech

(12a) Realizace rodu spolu s kořenem

starý dům

[√DŮM,Masc] ↔ dům

(12b) Realizace rodu nezávisle na kořeni

drtič

[Masc] ↔ č